

Th.
Luggöds lrd.
Väsby
1933

Träd.

3954

Uppt. G. Fritze

Ben. Nils Johansson

1873.

28

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ytterst torde seden med vårdträd bottna i forna tiders natur- och trädskult.

"Vård" i denna bemärkelse får ej fattas i modern mening utan i enlighet med den gamla folktron och såsom bestämning på människosjälens tänkt naturvätte och skyddsvärn och bunden vid människan från födelsen till dödsstunden. Vårdträdet skulle tjäna som hemvist för gårdens vättar. Vårdträden blevo därför synnerligen väl aktade och om huldade. Ingen fick bryta löv eller grenar från dem, En mindre fälla dem. En sådan illgärning skulle bringa sjukdom, död eller olycka för gårdens människor. Alm, lind, och ask och ek valdes med förkärlek till vårdträd. Dessa träd gävo med tiden ä höga, luftiga valv, under vilka stugorna och deras folk funno skydd och hgn.

Stor vördnad har man hyst för hagtornsträdet eller som det i folkmun kallas "tornar". Platser som man på ett eller annat sätt ville skydda utplanterade man ovanstående träd. Så har t.ex. hagtornsträd på s.k. gravkullar stått mycket högt i helgd, ja, så högt att ingen vågade i dem ^{hugga} med yxa eller ens bryta en kvist. Att trädet hålles så högt i helg i denna kristna världen, torde ligga däri, att enligt sägnen Kristi törnekrona skall ha flättats av dessa taggiga kvistar. Man har också velat berätta, att ett av Skånes härader var så lyckligt lottat på detta trädslag, att det därav erhöll sitt namn / Thorna härad/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

En gubbe berättade, att han i sin ungdom var behäftad med mycket svår tandvärk
varför han tog sig för att besöka en s.k. klok, för att söka bot för sin värk. In-
kommen i stugan såg jag honom ur en gammal kista taga en burk med något grått innehåll,
och då vi därefter gingo ut, medtog han från förstugan ett grovt borr samt en mycket stor yxa.
Vi gingo nu mot skogen och stannade ej förrän vi befunno oss framför en jättestor tall.
Han högg nu bort barken på ungefär en handbredds yta, borrarde så ett djupt håll i stan-
den, varefter en plugg av enträd inpassades. Efter dessa förberedelser befalldes jag
att ställa mig framför gubben. Med burkens innehåll besmordes båda mina kinder, varefter
han tog av sig mössan. Därefter lade han sina båda händer på vardera sidan av mina kin-
der, böjde sitt huvud och började framnumla någonting för mig obegripligt, allt under det
hans händer sakta drog sig framåt tills de möttes på hakspetsen, varifrån de snabbt fördes
till hålet i tallen, som genast tilltäptes. Sedan pluggen erhållit ett par kraftiga slag av
slag av yxhammaren, vände han sig mot mig: " Aldrig skall du pinas av tandvärk---
om du " ! Tandvärken återkom aldrig .

En sed som kanske inte så allmänt förekom var, att innan en person fick tillåtel-
se att gifta sig skulle han ha planterat 10 unga ekar eller 15 bokar samt ha värdat
dessa i tre år. Prästen fick under inga förhållanden förrätta vigseln förrän han
övertygat sig om att denna förpliktelse var utförd.

Sitt bår
Andvirk.

Innan man
får gifta sig
skulle man
plantera ett
antal träd.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Some
Two and the
Water for
July 1893

Copied as given

1845
 1843 & 1844
 1845
 1843 & 1844

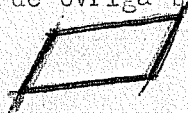
1845
 1843 & 1844
 1845
 1843 & 1844

My dear Father

My dear Father

undersöka. Finnes vattenåder, kommer också klyngan att ge utslag, vilket sker i form av små halv cirkclar eller ännu större beroende på storleken av den funna vattenmängden.

Slagruta av fyra slags träd, var också av allmogen begagnad, men huruvida denna var bättre än de förra, är mig mig inte bekant. Ett av trädslagen skulle vara hassel, vad de övriga skulle bestå av har jag icke reda på. Slagrutan såg ungefär så här ut:

Vid slättertiden, skulle varje omtänksam slätterkarl hänga sin lie på en knagg av eketrä, för att på så sätt undgå att bli skämd.

För i tiden, voro vid kyrkorna placerat ett straffredskap som kallades "straffstocken", i vilken brottslingar skulle sticka in fötterna eller rättare sagt benen i allas åsyn och skulle de sitta i denna så länge predikan varade. Detta redskap skulle alltid tillverkas av grova ekeplankor.

Kyrkodörrarna skulle likaledes vara tillverkade av ekplank. Varför / vet inte/

På kyrkogården planterade man lönn, ett träd som de döda fann mycket behag i.

"Hon eller han som vilar under lönnen" eller "han skall begravas under lönnen" var fordom stående uttryck för dem som voro eller skulle begravas under nämnda träd.

Björkevidjor användes i stor utsträckning i seldon som ersättning för järn och läder.

He.
gghorhd

3954

Uppst. G. Fritsén

32

Till majstång använde man alltid en välväxt gran.

Ber Nils Johansson
f. 1843.

933

För dem som skulle gå långt, var det mycket bra att lägga asplöv i skorna, genom detta knep blev man inte så lätt trätt. Använde man härtill en aspekäpp att stödja sig vid, var det så mycket bättre.

Till ungsspade--- sådan som bagarna använda sig av när de skola sätta bröd in i bakugnen -- skulle man alltid använda boke, saframt man ville ha tur med baket och vilken husmoder ville inte detta.

På S:t Hans afton / Midsommaraftonen/ berättas det, var det i långt avlägsna tider brukligt att offra vid tornarna / hagtornsträdet/. För vilket ändamål har lyckats jag inte vinna klarhet i.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

3954

[Vigda vid träd.]33
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Vigda vid träd, är en sed, som de gamla jag talat med inte ha något att berätta om. Kyrkbröllop eller bondbbröllop hemma vid gården ha de däremot mycket att förtälja om. En och annan kan dock å glömskans gömsel dra fram en och annan detalj, som deras föräldrar i sin tur hört berättas. Under ofredstider, då man inte var eller gick så säker, då snabbhanarna huserade vilt i gårdar och plundrade kyrkor, hände det att personer vigdes ute i skogen. Huruvida något visst trädslag därvid spelade någon roll ha de däremot inte i minne. En gubbe berättade, att de som vigdes vid ett deformerat träd, ex, en tall som nere vid marken delade sig i två stammar / liksom en klynga/ och kontrahenterna under vigseln stode vid var sin sida, kunde dessa inte skiljas, med mindre än en av dessa dogo.

En gängse tro bland allmogen var fordom att de döda kunde "gå igen", d.v.s. att på ett eller annat sätt uppenbara sig för de levande antingen i sin egen skepnad eller också som det ofta var i någon djurs gestalt. Man trodde, att den döde hade någon bestämd anledning som motiverade hans återkomst. Oftast ansåg man att mördare, bödlar, personer som genom olycksfall omkommit, samt personer som i livet varit mycket elaka eller girfiga skulle gå igen. Vålnader uppträdde ofta efter sjömän, som i storm gått överbord från fartyg, vilka sedan av vågorna kastats upp på stranden. Här får de emellertid ingen ro utan irrar omkring i nattens mörker, och påträffar de därvid någon vandrare plägar de klänga sig fast på deras rygg med en bön att bära dem till kyrkogården för att de där må finna vila för sin oroliga själ. Det berättas, att så länge man gick på en väg, kunde man inte bli kvitt den obehaglige nattvandraren, men gick man däremot in på en plöjd åker, måste han släppa sitt tag och själv fortsätta sin vandring utan rast och utan mål. En gång hände det, att en man mötte en s.k. "stranddöding", och denne klängde sig upp på hans rygg, höll honom om halsen samt bad honom att gå till kyrkogården för att där bli jordad, men denne ville inte utan lyckades kasta av honom i en törnbuske, och blev på så sätt befriad.

Har man varit elak vid en person som avlider, kan denne hämnas genom att

Skriv endast på denna sida!

gå igen. Om en dyl. händelse skall berättas: 3954

" I en gård bodde en gång en gammal man, vilken ägde en dotter, som var mycket hård och elek mot sin far. Sålunda kastade hon brödet till honom i stället för att vänligt bjuda honom detta. Gubben dog, och vart begravnen. På begravningsdagens afton sågo emellertid gästerna en gråklädd man komma gående över gårdsplanen -- och vad värre var -- man igenkände i honom den döde och nyss begravde. Någon tid efter begravningen började det därtill bliva oöfeligt ute i ladugården, där höknippor av osynliga händer om kvällarna kastades ned från gällan. Men inte nog därmed, om aftnarna såg man ett par stora ögon från ryggåsstugans övre dörrpost stirra ner på husfolket. Detta onda blev till sist så olidigt, att man såg sig föränlåttn att sända bud efter ett par prästmän, som skulle försöka "läsa bort" det onda. I skyningen begåvo sig dessa in i ladugården, och det dröjde inte länge, förrän det som vanligt blev oroligt därinne. Den ene av prästerna blev härav så besvärad, att han gick ut, medan den andre, som var modigare, stannade kvar därinne. Efter en halv timma kom även denna ut på gården drypande av svett men han ville inte vare sig då eller senare tala om, vad han sett eller upplevat inne i ladugården -- men att det varit något mycket hemskt, därom var man allmänt övertygad. Prästen synes emellertid ha haft så pass myndighet att han lyckats besvärja det onda, ty dagen efter, berättas det, blev det åter lungt i gården. "

Skriv endast på denna sida!

16
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

Att man mera allmänt kunnat ha användning för mördare i det allmännas tjänst ha de gamla ej mycket att berätta om. Nog för att de veta om dyl. som innehåft poster som skarprättare och skorstensfejare. Skarprättarna blevo med tiden mycket anlitade för botande av sjuka. De hade ju också vissa naturliga förutsättningar härför, då de ofta voro ute på yrkesförrättningar. En kraftig och kall natur, hädanefter genom hundratals avrättningar gjorde dem kanske lämpliga att företaga diverse operativa ingrepp.

Det skall ha inträffat, att personer som bödlarna hängt, vid nedtagandet ännu voro i liv, och att dessa då fingo order om att på bästa sätt plästra om dessa så att de snart kunde tillfriskna så att man kunde hänga dem på nytt.

Då avrättning skedde med bila eller svärd, kallades en man från varje gård inom häradet för att bilda s.k. spetsgård, d.v.s. alla som kallats dit, uppställdes i flerdubbla led kring schavoten, bland annat för att förhindra en dödsdömd att fly. En mycket ruskig syn vid dessa tillfällen var, att då huvudet skiljdes från kroppen, se personer rusa fram till schavoten för att erhålla blod från den avrättade, vilket sedan användes för botandet av vissa sjukdomar.

De, som leddo av fallande sjuka, ansågos bli botade genom att dricka dyl. blod.

Skriv endast på denna sida!